

De achtste zuster

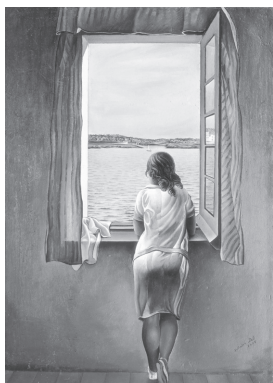
ELLE EGGELS

De achtste zuster

the house of books

© Elle Eggels, 2015
© The House of Books, Amsterdam 2015
Omslagontwerp: B'IJ Barbara, Amsterdam
Foto auteur: © Roy Lohr
Typografie: ZetSpiegel, Best

© Omslagbeeld: *Woman at the Window*
(*Muchacha en la ventana*), oil on board, 1925
© Salvador Dalí, Fundación Gala-Salvador Dalí,
c/o Pictoright Amsterdam 2015

ISBN 978 90 443 4621 3
ISBN 978 90 443 4622 0 (e-book)
NUR 301

www.thehouseofbooks.com
www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

The House of Books is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Deel een

Hoofdstuk een

Spanje

Op de dag van de doden begon mijn leven pas. Ik stond bij het graf van de vader die tot mijn dertiende was verzwegen. Ik had hem een boeket roze bloemen gegeven en beurs van verdriet prevelde ik dat ik mijn hand in de zijne moest kunnen leggen zodat hij hem fijn kon knijpen en dat hij me zou verzekeren dat het allemaal goed ging komen. En net toen ik haast stikte in de tranen die ik weer wilde inslikken raakte iemand mijn schouder aan. Een jonge man trok me tegen zich aan en hield me vast. Het was een wonder dat hij me hier had gevonden, bij het graf van zijn grootvader, over wie hij alleen maar minder goede verhalen te horen had gekregen. Hij liep met me mee naar huis, lachte voortdurend tegen me, maakte ongevraagd eten voor me en knoeide rode wijn op de witwollen vloerbedekking. Hij pakte zijn gitaar en bezong mijn leven en het zijne en probeerde er een moeder-en-zoonlied van te maken. Het klonk niet, we waren te weinig moeder en zoon geweest. Toen – zo lang geleden – hadden zijn grootmoeder en mijn man de voogdij over hem. Hij was teruggekomen om mij nu de voogdij te geven.

Ik keek naar de haarlok die voor zijn kristalblauwe ogen viel

en ineens moest ik huilen, ik had in jaren geen tranen meer gelaten. Ik stikte er nog liever in en ineens stond ik te snikken als een kleuter, happend naar adem. De jongen schrok ervan, aarzelde of hij me moest troosten en pakte toen mijn handen vast en aaide ze.

‘*Mamita*, waarom heb je zoveel verdriet? Ik ben teruggekomen.’

De herfst was mild dat jaar. De bomen hielden hun bladeren langer vast dan gewoonlijk en lieten ze in alle pracht verkleuren van groen naar fonkelrood tot doorschijnend goud. Pas op de grond en dwarrelend over de graven, in de tuinen en de lanen werden ze bruin en moesten ze opgeruimd worden. Mijn teruggekeerde zoon bleef een hele week bij me. Hij vertelde over zijn leven in Spanje, waar de luchten zelden grijs waren en de zee verhalen aan land spoelde, soms treurige, soms onstuimige, soms ongeloofwaardige, en hij beweerde dat de werkelijkheid vaak moeilijk te geloven was.

Met horten en stoten vertelde hij het verhaal van zichzelf. Hij had een tijd rondgezworven, vaak liftend, soms zwartrijdend per trein, steeds dieper het zuiden in. Ten slotte was hij de smalle zeestraat bij Afrika overgestoken. Hij had geslapen in gebieden waar de huizen van zand waren en de bergen uit zichzelf verder wandelden. Ergens aan de kust had hij op een boot aangemonsterd die hem naar de andere kant van de aardbol had gebracht. Daar was hij met baardige mannen meegegaan om goud te zoeken, hij had flinters gevonden die waardevol genoeg waren om lange tijd liederlijk van te leven. Een pistool op zijn slaap had hem gedwongen het fortuin weer over te dragen. Hij was verder getrokken en opgehouden in Mexico, waar hij betoverd werd door de mariachimuziek en hij net zo vol passie over verdriet en heimwee wilde leren zingen. Drie jaar lang had hij erover gedaan om te leren zingen over de pijn die voortkomt uit onstilbaar verlangen.

‘Mexicanen zijn verslaafd aan het onbereikbare, ongelukkig zijn is hun passie.’ Hij liet het me horen.

‘Que lejos estoy del suelo donde he nacido. Inmensa nostalgia invade mi pensamiento. Y al verme tan solo y triste cual hoja al viento. Quisiera llorar, quisiera morir de sentimiento.’

Ik ben zo ver van het land waar ik ben geboren. Ik word verteerd door verlangen en zie mezelf als een blad gedragen door de wind. Ik zou willen janken, ik zou willen sterven van verdriet.

Ik moest alweer huilen, ditmaal omdat ik nog nooit zoveel mooi leed had gehoord. Ik voelde mijn hart weer kloppen. Zeven jaar geleden was het daarmee opgehouden.

Christian kwam daags na zijn zestiende verjaardag niet thuis van school. Zijn vader sloeg met de hand op tafel.

‘Godverdomme, hoe vaak heb ik gezegd dat hij op tijd thuis moet zijn voor het eten.’

Mijn kind kwam ook niet op tijd thuis om te slapen. Zijn vrienden wisten van niets. Ik ging op de fiets een voor een bij hen langs. Aan de onhandige bewegingen van hun schouders kon ik zien dat ze me belogen. Een klein mager menneke met een knipperoog stotterde dat Christian gezegd had dat hij op reis zou gaan. Hij kon me niet vertellen waarheen. ‘Ver weg.’

Ik wilde de politie vragen om naar hem te zoeken, mijn man verbood het me.

‘Die schande gaan we niet aan.’

Het hoofd van Christians school zei dat hij al een paar dagen niet op school was geweest, het was nauwelijks opgevallen omdat hij heel vaak niet kwam opdagen. Het schoolhoofd maakte zich er niet meer druk om. Als mijn zoon weer niet over zou gaan, zou hij sowieso van school gestuurd worden.

Een week na de verdwijning ontdekte ik dat Christian mijn geheime spaarbusje had leeggehaald. Er zat een briefje in waar-

op een hart was getekend. *Op een dag ben ik miljonair en dan kom ik het terugbetalen*, stond in het klunzig getekende hartje.

Ik ben toch naar de politiecommandant gegaan. De politie deed van alles om hem terug te vinden, maar een kind dat niet gevonden wil worden blijft zoek.

Ik raakte mezelf kwijt. Ik had maar één kind. Toen het leven me nog geen ernstige tegenvallers had bezorgd, wist ik heel zeker dat ik zeven kinderen zou krijgen, net zoals mijn oma, die zeven meisjes had gekregen. Ik wilde om en om een jongen en een meisje. Een gezin van louter meiden brengt de schepping uit balans. In het huis waar ik ben opgegroeid woonden alleen vrouwen, er waren geen mannen, daardoor hadden mijn tantes een oneigenlijk beeld van het echte leven gekregen. Ze probeerden de wereld te begrijpen door boeken te lezen die geschreven waren door vrouwen die net zoals zij nooit met echte mannen te maken hadden gehad. Ze hadden een vertekend beeld van de werkelijkheid en alles wat ik wilde was een alledaags leven. Ik zag me met mijn zeven kinderen aan een lange tafel zitten, die je speciaal moest laten maken, met aan het hoofdeinde van die tafel een altijd aanwezige vader, die streng was als het zo moest zijn en plezier maakte als daar de ruimte voor was. Uiteindelijk had ik aan een vierkante nieuwtijdstafel genoeg. Mijn eierstokken hebben niet meer dan één vruchtbaar eitje losgelaten. Het ene kind dat uit mijn buik is gekomen was wel zeven zonen tegelijk. Christian had een schelmse grijns op zijn lipjes toen ze hem in mijn armen legden.

‘Het is precies Sebastian,’ zei tante Christina. ‘Het wordt een artiest, je moet hem veel ruimte geven, anders gaat hij dood.’

‘Het wordt een ondeugd,’ zei Martha, mijn moeder. ‘Dat zie je zo. Geef hem op tijd een pak slaag, anders loopt hij over je heen.’

Mijn kind liep nooit, het danste, in het begin nog onhandig, en het gorgelde spuugbelletjes als het over zijn eigen kromme been-

tjes struikelde. Christian betoverde iedereen met zijn gorgel-lachje.

‘Wat een schatje,’ zeiden de mensen en overal werd hem wat toegestopt. Hij kreeg een plak worst van de slagersvrouw, dropjes van de drogiste, een sinaasappel bij de groenteverkoopster. Zo leerde hij wat zijn glimlach waard was.

Toen hij zeven was kwam hij op een dag thuis met een banjo die hij op de zolder in het huis van mijn moeder had gevonden. Hij liep ermee rond als een oude vedelaar en zong liedjes die hij zelf verzong. Mijn man trok hem het instrument uit de handen en sloeg het kapot op de rand van het granieten aanrecht.

‘In dit huis wil ik geen zigeunermuziek horen.’

Het jongetje met zijn bollige Latijnse uiterlijk en zwarte krullen die altijd voor zijn ogen vielen, keek met afgrijzen naar de verhakkeling van zijn banjo. Zijn lippen maakten verkrampste bewegingen maar kwamen niet van elkaar. De mond, waar altijd een onstuitbare stroom van woorden uit vloeyde, bleef een week lang geluidloos. De onderwijzer van de Lambertusschool kwam bij ons langs om te vragen waarom Christian niet meer kon praten.

‘Het is een shock,’ zei ik. ‘Hij is van de trap gevallen. Ik moet met hem naar de dokter als het niet overgaat.’

‘Een pak slaag zou beter zijn. Zo’n vader ben ik niet,’ zei mijn man.

Toch kreeg mijn kind nog dezelfde dag dat pak rammel toen hij weigerde zijn vader antwoord te geven op de vraag waar hij zijn tong had gelaten. Christian stak zijn tong uit, bewoog hem zoals een amfibie zijn tong beweegt en krulde hem toen tot aan zijn neus. Hij kreeg zo’n harde lel om de oren dat ik vreesde dat hij voortaan ook doof zou zijn. Zijn kristallen ogen werden loodgrijs, zijn huid kreeg de kleur van een gestroopt konijn, hij opende zijn mond, er kwam een duivels gebrul uit dat in alle spleten en breuken in de muren kroop. Ik greep hem vast.

‘Ophouden, Christian! Toe stop, stop alsjeblieft. Als je niet meer wilt praten is het goed, maar niet zo schreeuwen. Je maakt me bang. Je wilt me toch niet bang maken?’

Hij hield op, keek me aan, rukte zich los en rende naar zijn kamer. Mijn man wilde achter hem aan gaan, ik kon hem tegenhouden. We aten zwijgend de doorgesudderde karbonades en de paarsblauwe kool en daarna ging mijn man zonder iets te zeggen naar de Harmoniezaal om te biljarten, zoals elke donderdagavond. Twee uur later, toen de ijselijke krijs nog door het huis galmde, kwam Christian naar beneden en legde een groot vel papier voor me neer. Hij had een dolfin getekend die half uit het water stak, zoals de dansende dolfin uit de televisieserie. Aan de rand van het water stonden bloemen die geknakt waren en ernaast lag een hoopje muzieknoden onder een korte en lege notenbalk. Ik wist niet eens dat hij wist hoe bladmuziek eruitzag. Hij had moeite met lezen en zijn handschrift was onleesbaar, de letters hielden achterover alsof ze door iemand werden weggedrukt. Op het punt van de eigenschappen die mijn man belangrijk vond, schoot hij tekort en voor Martha had hij te veel eigenschappen die ze niet kon verdragen. Ze vond hem te druk, te lawaaierig. ‘Jij was niet zo, jou hoorden we nooit.’

* * *

Christian trok me in het oog van een orkaan. In het midden van de ravage is het doodstil, zeggen ze, terwijl het aan de randen wervelt en warrelt. Om me heen waren beweging en geluid. Er liep een man door mijn huis die ik niet kende, die als zoon al van me vervreemd was. We spraken in het vertrouwde dialect met elkaar, al was hij veel woorden vergeten, dan greep hij naar het Spaans en als we er niet uit kwamen, hield hij met een machteloos gebaar zijn mond, probeerde verlegen de draad toch weer

op te pakken en om me te plezieren begon hij dan over het eten. Hij voelde zich ongemakkelijk in het huis, dat de geur van zijn vader nog had. Af en toe keek hij verschrikt om zich heen. Aan tafel ging hij op de plek zitten waar mijn man altijd zat en toen hij zich dat realiseerde sprong hij op.

‘O sorry, dit is mijn plaats niet.’

Hij ging op de bank zitten en stond besluiteloos weer op. Ik verzekerde hem dat het hele huis van hem was, dat hij nog altijd een eigen kamer had, dat hij niemand in de weg liep, en ik moest me afvragen of dat waar was, want het was zo onwennig om het huis weer te delen, om mijn routine uit elkaar gerafeld te zien worden door een onrustig kind dat een ongedurige man was geworden. Hij was niet gewend aan een moeder. Soms probeerde hij heel hartelijk te zijn, maar alsof hij zich onze afstandelijkheid van de laatste jaren herinnerde schrok hij van zichzelf en werd weer heel beleefd en liet mij een ouder van de oude stempel zijn. Ik vroeg hem waarom hij zo plotseling was teruggekomen.

‘Ik heb gedroomd van een oude vrouw die zei dat het tijd werd om naar huis te gaan.’

‘Om hier te blijven? Wat ben je van plan?’

‘Ik wil zien waarom ik ben weggegaan.’

‘Laten we dan gaan kijken of er iets is wat je je kunt herinneren.’

We wandelden door het dorp, door straten die nog modderpaadjes waren toen hij hier woonde. We liepen langs zijn school, die er nog was, en langs de plek waar de mijne had gestaan. We volgden de kronkels van het stroompje dat in de winter soms het volume van een echte rivier kreeg. We liepen naar de bosberg waarachter het land van Hitler begon en hij kon de bunkers nog vinden waarin hij als kind had gespeeld met zijn maatjes.

We reden met de auto verder weg naar plekken die het Lim-

burgse land zo aantrekkelijk maken voor de mensen die op het vlakke land boven de rivieren wonen. We gebruikten het veerpontje bij Kessel om op het terras van de veerman in Neer naar de grillige Maasloop te kijken.

‘Mag ik de auto een keer? Alleen?’

Ik knikte aarzelend, het was de auto van zijn vader. Die zou zijn zoon nooit alleen in zijn Alfa hebben laten rijden. Moeders doen dingen die vaders afkeuren. Ik gaf hem onbevangen de sleutels maar werd ongerust toen de lucht begon te duisteren en hij nog niet terug was. Net toen ik voor de derde keer de telefoon weer terug in de houder plaatste om de politie te bellen, kwam een auto ronkend tot stilstand op de inrit. Ik vroeg kwaad waar hij naartoe was geweest.

‘Ik ben op weg gegaan naar Spanje, tot ik bedacht dat ik dit keer niet kon vertrekken zonder je gedag te zeggen.’

Hij begon te lachen om mijn verbijstering. Hij greep me vast en zoende me zo onstuimig dat mijn wangen nat werden.

‘Mamita, ik maak een grap. Ik ben niet ver gegaan. Ik wilde het wel, ik wilde mijn maten ophalen om naar Maaseik te scheuren en daar de beest uit te gaan hangen, wat we toen nog niet mochten. Ik moest hen zien om te weten te komen wat ik was geworden als ik hier was gebleven. Weet je, de jongens met wie ik op school heb gezeten, doen precies wat hun ouwelui hun hebben voorgedaan. Ze veranderen niets. Ik heb eens een lied gehoord, ik weet niet meer van wie, het zei zoiets als: je probeert de dansen die je worden voorgedaan, totdat je op die passen kunt verdergaan. Dan zitten de stappen van iedereen voor altijd ook in jouw been.’

Ik keek niet-begrijpend.

‘Als je de dansen nadoet van de mensen om je heen, krijg je toch de kans niet om je eigen passen te verzinnen? Een paar van mijn maten zijn getrouwd, hebben al een kind en een eigen huis. Ze zitten met een hoop verantwoordelijkheid. Vroeger fanta-

seerden we dat we de wijde wereld in zouden gaan. Dat we alles anders zouden doen. Als ik ze zeg dat ik nu in Spanje woon, zeggen ze dat ze het kennen. Ze zijn al eens in Benidorm of Torremolinos geweest en als ik doorvraag hebben ze niet meer gezien dan het hotel en het strand. Dat is Spanje niet. Mamita, ga met me mee. Je moet hier eens weggaan, alleen al om te zien dat je niet doodgaat als de kerktoren uit het zicht is.' Hij kreeg een samenzweerderige blik. 'We kunnen morgen al vertrekken, vandaag nog als je wilt. Je moet ook eens andere dansen leren.'

Het temperament van mijn kind verontrustte me net zozeer als het me bekoorde. Ik kon Christians tempo niet bijhouden, maar ik werd gelukkig van de fonkeling in zijn ogen. Het maakte me blij dat het kind, dat met een toverlach in mijn armen was gelegd, in leven was gebleven. Ik gaf hem een briefje met de tekst: ... *en dan kom ik het terugbetalen.*

Hij keek ernaar en begon te lachen.

'Mamita, waarom heb je dat bewaard? Ik sta nog steeds bij je in het krijt? Reken je ook rente? Dat spaarbusje van je moet nu een fortuin waard zijn. Ga met me mee. In Spanje zal ik het afkopen.'

We gingen uit eten in een restaurant met te simpele menu's en dat kwam omdat ik nooit uit mezelf buiten de deur at. Ik werd altijd meegenomen en lette dan niet op de naam of het adres van het eethuis. Christian keek met afgrijzen naar het gepaneerde stukje vlees en de frieten. Ik zag hoezeer mijn kind uit het dorp was gegroeid. Toen ik hem gebaard had en ik de vrouw was geworden die een stamboom in ere moest houden, moest het kind van me zich laten dopen met de naam Christianus – naar de opa van vaderskant, zo was de traditie. In zijn naamgeving hadden hij en ik geen keuze. Ik was al blij dat zijn naam op Christina leek, mijn liefste tante. Christianus werd Chriske, een verkleining die ik nooit heb willen gebruiken. Ik ben mijn zoon

altijd Christián blijven noemen, met het accent op de laatste lettergreep. Nooit Chrístiaan, met de nadruk op de eerste lettergreep, zoals hij werd aangesproken als hij tot de orde geroepen moest worden. Zo heeft hij verschillende namen gekregen en je zou je kunnen afvragen of wij hem daardoor niet in verschillende personen hebben gehakt.

Christian negeerde de genen van mij en van zijn vader. Hij had niets van de volgzzaamheid die ik hem liet zien en hij was nooit zoals mijn man, die ordelijkheid en versteende regels als leefwijze had. Christian was anders als hij en ik alleen waren, als ik hem meenam om bramen te plukken bij de zompen aan de andere kant van de spoorlijn, als we naar uitlopers gingen van de grote rivier die op weg was naar zee. Ik probeerde hem te leren zwemmen – wat niet nodig was omdat hij in één middag al wist hoe hij zich boven water moest houden. Tegen mijn man gedroeg hij zich altijd als een bokkend paard, als we bij Martha waren als een aanvallende geitenbok, met Christina sprak hij in een geheimtaal die ik niet kon verstaan. Het was alsof mijn kind voor en van heel veel mensen was en soms wist ik niet welk stuk van hem voor mij was. De laatste mooie dagen die ik met hem had, waren toen we aan de musical werkten die hij en ik schreven voor zijn afscheid van de lagere school. Met de onderwijzer samen maakten we de liedjes. Christian had de belangrijkste rol, hij was geboren voor een hoofdrol, dat had hij zich voorgenomen.

De band tussen mijn zoon en mij is veranderd toen hij naar de school in de stad moest. Hij liet zich niet meer knuffelen. Als ik hem een zoen wilde geven draaide hij zijn hoofd af, zodat ik loze lucht kuste. We waren ineens oneindig verschillend van elkaar alleen het ergste van het drama heb ik niet zien aankomen.

Voor Martha en mijn man bestond Christian na die ene week

in april niet meer, hij werd verzwegen alsof ik een miskraam had gehad. In dat zwijgen dachten ze de schande te verdoezelen, maar de mensen in het dorp spraken er wel over, het gefluister was te horen tot in de pluizen van de paardenbloemen die tussen de tegels in de achterafstraatjes groeiden. Sommigen zeiden dat hij met de kermis was meegetrokken, weer anderen beweerden dat hij in het Legioen was gegaan.

De tijd zonder mijn kind was een bevroren tijd. Ik kan me van die jaren niet meer herinneren dan dat het een slepende wandeling was door een besneeuwd veld waar het geluid stil hangt. Christian trok die stilte aan stukken toen hij achter me stond op het kerkhof. Zijn vader was in augustus doodgegaan aan een ziekte met een onuitsprekelijke naam. Tante Christina, met wie ik had kunnen treuren, was toen al ziek en heeft twee weken later de aarde verlaten. Ik vond het moeilijk te bevatten dat er in zo korte tijd twee belangrijke mensen uit mijn gewoontes werden weggehaald. Er stormde een kind mijn huis binnen, waardoor ik nog verder uit balans raakte.

Ik ging op zondag, zoals gebruikelijk, naar het huis van Martha en mijn tantes voor het avondeten. Marie en Anne hadden een Japans gerecht klaargemaakt. Al in de tijd dat ze nog in het bakkershuis woonden waren die twee zusters van mijn moeder een cateringbedrijf begonnen voor bruiloften, begrafenissen en communiefeesten. Ze hadden allebei in een tussenleven geleerd wat de elite wil eten. Marie in het klooster, waar ze in de keuken werkte en eten moest maken voor bisschoppen en kardinalen, en Anne bij de burgemeester, die de gouverneur en andere hoge bestuurders van de provincie op bezoek kreeg. Op de dorpse feesten hoefden ze met die kunstigheid niet aan te komen. Er was meestal alleen vraag naar sudderpotjes zoals zuurvlees. Elke grootmoeder kon het maken, maar mijn tantes hadden een geheime afwerking voor dit volksgerecht. Ze hebben

die nooit prijsgegeven. Ik heb het zelf ook nooit zo kunnen namaken. Zij maakten het doorgaans van paardenvlees, omdat het veel malser en zachter was dan het vlees van pezige koeienlenden. Het vlees lag een dag of twee te marinieren in azijn, met laurier en fijngesneden uien. Daarna verwerkten ze dat met stroop en peperkoek. De rest van de ingrediënten is altijd geheim gebleven.

Voor kermissen en doopfeesten werden mijn tantes meestal gevraagd om kouwe schotels te maken. Het traditionele recept is niet meer dan een simpele combinatie van afgekoeld draadjesvlees en aardappels. Ook daarin hebben mijn tantes verfijningen aangebracht, die ze al evenmin aan iemand wilden verklappen. Ik heb ze eens fruit uit blik zien pureren, dat ze door de massa roerden. Ze waren steeds populairder geworden om hun geheime en bijzondere maaltijden en maaltijdschotels en tot hun eigen voldoening begonnen de opdrachten te veranderen. Er werd vaker gevraagd naar onbekende gerechten. Marie en Anne gooiden zich met steeds meer hartstocht op het beroep dat ze in hun latere leven pas hadden gevonden. Ze volgden voortdurend cursussen om hun kennis van het koken verder te verfijnen. Marie had zich toegelegd op de patisserie en Anne had zich verdiept in de Franse en Italiaanse keuken maar volgde een steeds exotischer spoor. Dit keer wilde ze ons laten proeven van wat ze geleerd had op een Japanse workshop, waarvoor ze naar het Amsterdamse Okura Hotel was gereisd. Koken was in dit verband een verkeerd woord want dat bestaat blijkbaar niet in de Japanse keuken.

‘Verse en rauwe vis,’ zei ze, ‘dat is de nieuwe mode.’

Martha heeft zich lang verzet tegen de passie van haar zusters. Dat ze met hun bespottelijke diners buiten de deur gingen om er andere mensen gek mee te maken accepteerde ze. Dat zij en wij vaak als proevers werden aangewezen leidde iedere keer weer tot gestribbel.

Anne serveerde deze keer iets met veel halfgare groenten, we kregen er opgewarmde wijn bij in eierdopjes en bij de thee achteraf gefrituurde kippenpoten. Martha keek met afgrijzen naar de poten, in dit geval echt de poten waar kippen zich op voortbewegen, die geplet waren en eruitzagen als vreemd gevormde chips. Ze greep de schaal beet en rende ermee naar de vuilnisbak.

Anne bleef stoïcijns toekijken. Met haar spaarzame woordgebruik legde ze uit dat er in de westerse keuken een oosterse invasie, voornamelijk van de Japanners, te verwachten was.

Martha's verontwaardiging was komisch. Anne plooide haar lippen in iets wat op een lach moest lijken. Ze had al jaren geleden het lachen afgeleerd.

'Martha, je bent te dorps gebleven,' zei ze. 'Er is meer op de wereld dan zuurvlees en rijstevlaai.'

Vincentia murmelde dat je een traditioneel gerecht altijd moet eten op de plek waar het thuishoort, zoals je drank moet drinken waar hij gestookt of gerijpt is. Wodka kun je alleen drinken in Rusland, cognac in Frankrijk, rum ergens waar de rokjes waaien en jenever waar de mensen aan dikke jassen nog niet eens genoeg hebben om hun ingewanden warm te houden. 'De dingen der dingen hebben een plek, zo heeft God het ooit bedoeld en als wij die orde verstoren, raken we zelf in de war.'

Dat zei ze allemaal en Martha gaf Vincentia helemaal gelijk. Marie en Anne spraken dat weer tegen en Marie beweerde ineens dat ze in Amerika nooit het ware geloof hadden leren kennen als Columbus niet via de westelijke zeeroute naar specerijen was gaan zoeken.

'Hij is er toch niet naartoe gegaan om de kelk van Jezus af te geven. Hij wou geld verdienen,' sputterde Vincentia. 'Columbus was een analfabeet die de wereldkaart niet eens kende en de verkeerde kant op voer. De sul heeft de mensen in het land waar ze tegenaan zeilden zelfs een foute naam gegeven.'

‘Als Columbus en alle andere Europeanen niet naar Amerika waren gegaan, zouden die mensen met de verkeerde naam nu nog in tenten wonen,’ mompelde ik.

‘We zouden geen auto’s, vliegtuigen of flatgebouwen hebben als de Amerikanen die niet hadden uitgevonden,’ zei Vincentia.

Toen beweerde Anne dat de eerste auto’s in ons eigen dorp waren gemaakt, dat ze er zelfs een foto van had gezien in de dagen dat ze bij de burgemeester werkte. En Marie dacht zeker te weten dat de Nederlandse ingenieur Fokker het vliegtuig had uitgevonden. Vincentia zette daar weer tegenover dat de Europeanen het land, de gebruiken en de tenten van de indianen hadden vernield. Dat ze daar geen behoefte hadden aan vliegtuigen maar dat wij ze hun hebben opgedrongen, net zoals het geloof. Ze keek vals naar Marie. ‘En weet jij dan niet dat de Engelsen, die de oceaan zijn overgestoken omdat ze vrijheid van godsdienst wilden, juist iedereen hun geloof oplegden? Amerikanen zijn de ergste hypocrieten die er bestaan.’

We kregen ruzie over details. Martha zette met een klap de jeneverfles op tafel.

‘We zijn zelf verantwoordelijk voor die warboel. We zouden geen vliegtuigen en auto’s nodig hebben als we gewoon thuisbleven op de plek waar we zijn geboren. Je hoeft nergens naartoe, je kunt op televisie zien hoe het in andere landen is. En de televisie, dat weet ook iedereen, komt uit Eindhoven.’

Ik zei: ‘Proost.’ En toen wilde ik zeggen: ‘Ik denk erover om naar Spanje te gaan om te kijken wat ze daar eten.’ Ik hield het voor me. Ik zei: ‘Christian was bij me. Hij wil dat ik naar Spanje kom. Hij woont daar nu.’

De andere zusters hielden hun glas bij uitzondering geheven en aarzelden om te drinken.

‘Chriske is teruggekomen? Wat een lef,’ neuzelde Marie met haar nonnenstem. ‘Nadat hij onze naam zo bezoedeld heeft.’

Vincentia schoot in de lach. ‘Marie, doe niet zo heilig. De hele

wereld is al vergeten wat er is gebeurd. Verdomme, Em, waarom ben je niet met hem hierheen gekomen? Wat is er van hem geworden?’

‘Hij is musicus, hij maakt platen. Hij zingt geweldig, heel gevoelig, misschien lijkt hij wel op Sebastian.’

Wanneer een pan met vet in brand vliegt, mag je er nooit water overheen gooien, dat wakkert het vuur alleen maar aan. Marie en Anne weten dat en ze goten – ik geloof bewust – water in de vlammeende pan om het vuur te laten flakkeren en in de vlammen nog eens opnieuw een verdwenen en lang verzwezen man te laten verschroeien. Ik begreep niet wat mijn zoon te maken had met de man die een huis van plezier had gemaakt van het huis van de zeven maagden en nog geen jaar na mijn geboorte in de ochtendnevels was verdwenen.

‘Ja, als je vraagt of hij op hém zou kunnen lijken, dan klopt het,’ zei Martha. ‘Je had hem strenger moeten aanpakken, dan was hij niet weggelopen.’

‘Hij is weggelopen omdat we hem te strak hebben gehouden,’ zei ik.

‘Hij had hier alles en het was hem niet genoeg, het was ze allebei niet genoeg.’ Ze schonk haar glaasje weer vol. ‘Wat moet je met mannen? Laat ze toch verrekken. Ze belazeren je altijd. Als dat kind van je op jouw vader lijkt... dan is het een lamzak. Jouw vader is nooit vader geweest. Het was niet eens een man, het was een lamzak.’

Een paar dagen later nadat Martha me had verweten dat ik niet streng genoeg was geweest voor mijn zoon liep ik door de stad om naar dingen te zoeken die ik niet eens nodig had. Ik probeerde mijn overlopende tijd in te vullen met nutteloos gewinkel. Een poster op het raam van een reisbureau trok me abrupt door een glazen deur waarachter twee mooi geklede dames me met een suikeren glimlach aankeken.